

Diplomová práce

Student: Vít Michalec

Obor: ČJ – FJ

Téma: Okazionalizmy v současné češtině, zvláště v publicistice

Oponent diplomové práce: PhDr. Zdeňka Tichá

Posudek oponenta diplomové práce:

Diplomant Vít Michalec se ve své diplomové práci pokusil uchopit z mnoha aspektů nelehkou problematiku, a to problematiku okazionalizmů v současné češtině, zejména v publicistice. Diplomová práce zahrnuje jak část teoretickou, tak „praktickou“, jíž je slovník okazionalizmů. Diplomová práce je členěna na oddíly označené římskými číslicemi.

Sám autor diplomové práce v úvodu uvádí, „Celou práci jsem psal s vědomím, že není v silách a možnostech jednoho člověka postihnout ani polovinu okazionálních výrazů, natož jejich většinu, že by si toto téma, zvláště pak tvorba slovníku, zaslouhalo celý tým lidí, nikoliv jednotlivce. Proto svou diplomovou práci chápu v jistém smyslu jako první pokus o event. další rozpracování.“ (DP, s. 7). Hned v úvodu tohoto oponentského posudku můžeme konstatovat, že tento „první pokus“ je pokusem velmi zdařilým.

Po úvodním oddílu (I.) následuje oddíl II. (rozdělený vnitřně na II. 1 a II. 2), který je věnován samotnému termínu okazionalismus a jeho vymezení a je v něm připomínána zejména práce dr. O. Martinové, která se jako první začala těmito příležitostně tvořenými slovy podrobněji zabývat. Rovněž se zde autor diplomové práce zabývá vymezením rozdílů mezi okazionalizmy a neologizmy a připomíná také užší a širší pojetí ve vymezení samotných okazionalizmů, neboť zejména pojetí širší, které zahrnuje i tzv. potenciální slova, v důsledku znamená, že mnoho takto utvořených slov je chápáno jako neologizmy.

Další oddíly teoretické části diplomové práce (III.–III. 3) jsou věnovány okazionálním pojmenováním z hlediska stylu, vzniku okazionalizmů v závislosti na věku, na vzdělání a zájmech a vzniku okazionalizmů z hlediska funkčních stylů. Zajímavé jsou v této části postřehy autora o tvořivosti dětí předškolního věku, ale také o místě okazionalizmů v jednotlivých funkčních stylech.

Čtvrtý oddíl diplomové práce (IV. 1–IV. 3) je zaměřen na nová okazionální pojmenování z hlediska vztahu jazyk – společnost, na jazykovou hru (zde je připomínáno

filozofické zkoumání L. Wittgensteina) s akcentem na vznik okazionálních jednotek (v užším pojetí) a na nová okazionální pojmenování z hlediska vztahu jazyka a jednotlivce v závislosti na prostředí.

V pátém a šestém oddílu (V. 1–V. 2 a VI.) autor podrobněji přibližuje zdroje, ve kterých okazionální jednotky vyhledával, a ty dělí na primární (počítají s autentickou zkušeností pozorovatele, patří sem např. poslech každodenní mluvy, vlastní excerptce médií mluvených i psaných) a sekundární, druhotné (dokumenty či databáze již nějakým způsobem zpracované, např. slovníky neologizmů, korpusy textů). Autor diplomové práce dále přibližuje svou práci se zdrojem okazionalizmů, který pro jeho práci byl nejvýznamnější, a to práci s Českým národním korpusem, včetně detailního popisu metodiky vyhledávání okazionálních slov v uvedeném zdroji.

Sedmý oddíl diplomové práce (VII. 1–VII. 2) popisuje okazionální pojmenování z genetického hlediska, tj. na základě jejich příslušnosti k jednotlivým slovtvorným typům, a zabývá se klasifikací okazionalizmů dle způsobu jejich tvoření.

Osmý oddíl (VIII. 1–VIII. 2) obsahuje již samotný slovník okazionálních pojmenování, a to včetně předmluvy, v níž autor popisuje, odkud okazionální pojmenování čerpal, a detailněji se věnuje rovněž makrostruktuře i mikrostruktuře slovníku.

Slovník okazionálních pojmenování, který čítá přibližně 2 500 hesel, je uspořádán abecedně, heslová slova jsou uváděna v reprezentativním tvaru, před výkladem slova jsou uváděny kvalifikátory naznačující expresivitu či postoj uživatelů jazyka k označované skutečnosti. Za výkladem heslové jednotky je uváděn kontext, v němž bylo heslové slovo nalezeno.

V závěru (oddíl IX.) autor diplomové práce konstatuje, že „Hlavním cílem této práce bylo zachytit, alespoň částečně, nová slova vyskytující se ve slovní zásobě jednotlivých uživatelů jazyka – okazionalizmy. Tak vznikl Slovník okazionalizmů, který bychom pro charakter těchto lexikálních jednotek mohli nazvat i jako slovník individualizmů, neboť na tvorbě těchto slov se podílí jedinec – individuum a tím se aktivním způsobem zapojuje do procesu formování jazyka ne pouze jako obyčejný uživatel, nýbrž i jako tvůrce s celou svou osobností a jedinečností.“

Slovník okazionalizmů, který je zpracován velmi pečlivě a s patrným vhladem do problematiky jak okazionalizmů, tak lexikografické práce, je největším přínosem této diplomové práce. Je to slovník jedinečný, a to jak svým rozsahem, tak i obsahem, neboť jazykový materiál v něm shromážděný má svou neocenitelnou hodnotu. Připomeňme, že už samotné vyhledávání těchto jazykových jednotek představuje velmi náročnou práci autora.

Opominout nemůžeme ani přínos autora k teoretickému bádání o okazionalizmech, jeho snahu o mnohaaspektový pohled na tuto problematiku, která je velmi složitá a specializovaná.

Autorovi této diplomové práce se podařilo vypořádat se s úskalími tématu velmi zdařile. Domníváme se, že tato diplomová práce splňuje všechny nároky, které jsou na kvalitní práci k zakončení studia kladeny. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikovat výborně.

Poznámky a připomínky:

1) Autor diplomové práce užívá v celé diplomové práci spřežku „na rozdíl“. Některá spojení předložky a podstatného jména je možno psát zvlášť i dohromady, např. z *počátku* i *zpočátku*, *k večeru* i *kvečeru*, *na příklad* i *například*. Spojení „na rozdíl“ ale stále patří k těm., která píšeme stále jako dvě slova, podobně jako *beze zbytku*, *v podstatě* a také *na shledanou* (stejně jako *na viděnou*, *na slyšenou*).

2) V diplomové práci chybí oddíl IX., resp. oddíl „Slovník okazionalizmů“ nese označení VIII. a „Závěr“ X.

Dovoluji si konstatovat, že v kontextu celé diplomové práce jde skutečně o drobné nepřesnosti.

Náměty k obhajobě:

1) Ve vymezení/opozici neologismus – okazionalismus zmiňuje autor užší a širší pojetí: Které z nich on sám preferuje a jaké důvody ho k tomu vedou?

2) Jazykový materiál slovníku byl čerpán především z databáze *Českého národního korpusu*, a to konkrétně ze synchronního korpusu psané publicistiky od listopadu 1989 do konce roku 2004. Je tedy zřejmé, že rok 1989 je autorem považován za jakýsi mezník v rozvoji slovní zásoby češtiny. Jaké důvody autora k tomuto rozhodnutí vedly a je možné ve vývoji české slovní zásoby vysledovat v historii podobnou paralelu či paralely?

3) V oddílu věnovaném vzniku okazionalizmů v závislosti na věku autor zmiňuje „vymyšlení“ okazionálních výrazů dětmi mladšího a staršího školního věku. Jakým způsobem zůstávají tato slova zachována?

4) Klasifikace okazionalizmů dle slovtvorných typů je velmi detailně popsána, byl autor diplomové práce nějakým jevem výrazně překvapen, co jej nejvíce zaujalo?

5) Ve srovnání s frekvencí okazionálních pojmenování v mužském rodě, jaká je frekvence jejich ženských protějšků?

6) Na s. 30 je uveden (hanlivý) výraz „grosstapák“ s tím, že je utvořen na základě dvou slov, a to vlastního jména *Gross* a substantiva *gestapo*, přičemž přípona *-ák* s hovorovým charakterem vyjadřuje, že se jedná o osobu mužského pohlaví příslušející k nějaké skupině. Lze v tomto případě (a zřejmě i v některých dalších) uvažovat o jiném způsobu tvoření, zde např. o nápodobě slova již existujícího (ve slovníku uváděném rovněž s kvalifikátorem „hanlivě“) „gestapák“?

7) Nejvýznamnějším zdrojem okazionálních pojmenování pro účely této diplomové práce byl Český národní korpus. Autorem popisovaná metodika práce s tímto zdrojem je velmi podrobná, jaké byla dle autora diplomové práce hlavní úskalí při vyhledávání okazionalizmů v korpusu?

V Praze 7. 1. 2008

PhDr. Zdeňka Tichá